

Kamil KŁYSZEJKO

Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu

PRZYCZYNY NIEPOWODZENIA POLITYKI AMERYKAŃSKIEJ W AFGANISTANIE

Abstrakt:

Artykuł stanowi próbę odpowiedzi na pytanie dotyczące przyczyn spektakularnego niepowodzenia polityki USA w Afganistanie, wycofania wojsk amerykańskich i szybkiego przejścia władzy przez talibów w 2021 roku. Wojskom amerykańskim i sojuszniczym przez ponad 20 lat nie udało się ustabilizować sytuacji w kraju pomimo ogromnych nakładów finansowych i inwestycji infrastrukturalnych. Autor rozważa kilka grup czynników odpowiedzialnych za ten stan rzeczy. Jest to m.in. niezrozumienie przez Amerykanów kultury tego kraju przy wielkim zróżnicowaniu etnicznym, wysoki poziom korupcji we władzach Afganistanu, działania mocarstw starających się o zdobycie wpływów w Afganistanie, jak również ukształtowanie terenu umożliwiające skuteczną walkę partyzancką przez wiele lat.

Słowa kluczowe: Afganistan, Talibowie, ISAF, wojna, terroryzm, USA.

Wstęp

Przejęcie władzy w Afganistanie przez talibów w 2021 roku stanowiło wstrząs dla amerykańskiej i światowej opinii publicznej. Rządowa armia afgańska, w której wyposażenie oraz wyszkolenie Amerykanie zainwestowali około 88 miliardów dolarów¹, poddała się talibom w ciągu zaledwie kilku dni, rezygnując z walki. Daremna okazała się obecność wojsk amerykańskich i sojusznicznych, które przez ponad 20 lat miały doprowadzić do stabilizacji kraju, a zwłaszcza do zaniku ekstremizmu islamskiego i terroryzmu. Artykuł stanowi próbę odpowiedzi na pytanie, dlaczego pomimo tak dużych nakładów finansowych oraz infrastrukturalnych, nie udało się utworzyć w

¹ *Chaos i dramatyczne sceny w Afganistanie. Jak zaczęła się ta wojna i dlaczego się tak kończy?*, <https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/afganistan-jak-zaczela-sie-ta-wojna-i-dlaczego-sie-tak-konczy-to-warto-wiedziec/8n5hmhs> (dostęp 27.08.2021).

Afganistanie sprawnie działającego państwa, które mogłoby stawić skuteczny opór islamskim ekstremistom i uniemożliwić im działalność. Ekstremizm islamski w Afganistanie stanowi bowiem źródło zagrożenia bezpieczeństwa nie tylko wewnętrznego, ale także w wymiarze międzynarodowym.

Spektakularna klęska, jaką Zachód, a zwłaszcza Stany Zjednoczone doznały w Afganistanie nie może być wytłumaczona bez uwzględnienia specyficznego położenia geostrategicznego kraju. Swoje wpływy starają się tam zachować mocarstwa zachodnie, ale również Chiny, Rosja, jak również sąsiedzi: Pakistan, India i Iran. Oddziaływania ze strony tych państw w połączeniu z rozbudowanymi w afgańskiej kulturze tradycjami plemiennymi², udaremniły wysiłki mające na celu ustanowienie spójnego i stabilnego państwa. Zdecydowana większość obywateli żyje w nędzy, a sam kraj po dwudziestu latach przerwy, ponownie znalazł się pod władzą talibów i znowu może się stać „bezpieczną przystanią” dla islamskich terrorystów z całego świata. Będą oni mogli w dalszym ciągu destabilizować kraj i wpływać na wzrost napięć w regionie, który i bez tego należy do najbardziej niespokojnych na świecie. Oprócz rywalizacji o wpływy ze strony mocarstw, źródłami niepowodzenia amerykańskiej misji w Afganistanie było zapewne niewystarczające zrozumienie przez Amerykanów kultury tego kraju, co wiąże się z wielkim zróżnicowaniem etnicznym, poziomem korupcji we władzach Afganistanu, a także ukształtowanie terenu, umożliwiające skuteczną walkę partyzancką przez wiele lat.

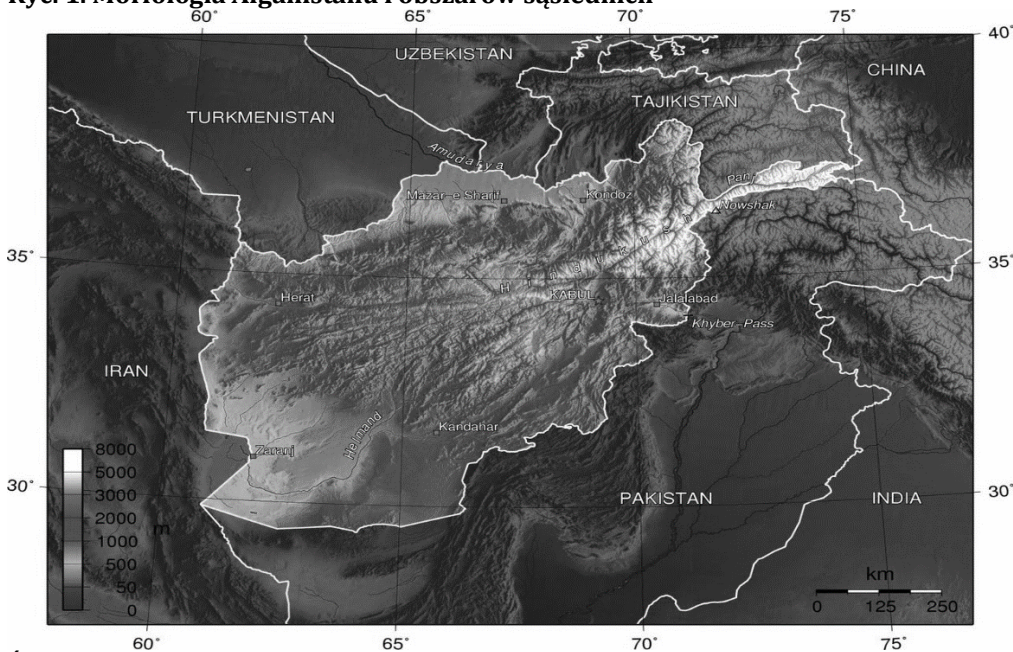
Położenie geograficzne i struktura etniczna Afganistanu

Afganistan to śródlądowy kraj usytuowany w obrębie największej na kuli ziemskiej, równoleżnikowej strefy górskiej przecinającej kraje południowej części kontynentu eurazjatyckiego, od Gibraltaru po Malakkę. W części wschodniej terytorium Afganistanu wkracza w wysokogórski obszar Karakorum i Pamiru, natomiast centralną część zajmują góry Hindukuszu i ich liczne odgałęzienia. Niezbyt rozległe równiny znajdują się jedynie na południowym zachodzie (pustynie Registanu) oraz na północy w dolinie Amu-darii (ryc. 1). Wysokogórskie obszary w dziejach świata częściej rozdzielały państwa i cywilizacje, niż stanowiły obszary rdzeniowe, na których konsolidowały się kultury

² Przykładem tego może być chociażby fakt, że w Afganistanie cały czas bardzo istotną rolę w życiu politycznym odgrywa Jirga, czyli rada starszyzny, która rozstrzyga wszelkie kwestie sporne oraz kryminalne (Kuszevska, 2013, s. 160; Brudnicka-Żółtaniecka, 2022).

narodowej i powstawały mocarstwa. Tak też jest w przypadku Afganistanu, który od zarania dziejów stanowił strefę oddzielającą od siebie wielkie cywilizacje i mocarstwa. Już w starożytności ścierały się tu wpływy perskie i indyjskie, potem pojawili się Arabowie i Mongołowie. W czasach nowożytnych Afganistan znalazł się w strefie oddziaływania cywilizacji Islamu i Indii, a w ostatnich wiekach był buforem oddzielającym Indie Brytyjskie od Cesarstwa Rosyjskiego. Wykorzystując obronne cechy swojego kraju, waleczni górale afgańscy nie dali się pokonać brytyjskiej armii kolonialnej, a także pobili Armię Czerwoną która dokonała tam inwazji w latach 1979-89.

Ryc. 1. Morfologia Afganistanu i obszarów sąsiednich

Źródło: https://pl.wikipedia.org/wiki/Geografia_Afganistanu

W Afganistanie mieszka około trzydzieści pięć milionów ludzi, a struktura etniczna ludności jest bardzo zróżnicowana. Główną grupę etniczną kraju stanowią indoeuropejcy (grupa indo-irańska) Pasztunowie (nazywani niekiedy Afganami), stanowiący około 40% mieszkańców, którzy zamieszkują południową część kraju a także przygraniczne obszary Pakistanu (stanowią większość przeszło 30-milionowej ludności Pogranicznej Prowincji Północno-Zachodniej ze stolicą w Peszawarze). Drugą pod względem liczebności grupę stanowią Tadzycy należący do tej samej grupy językowej, zamieszkujący głównie

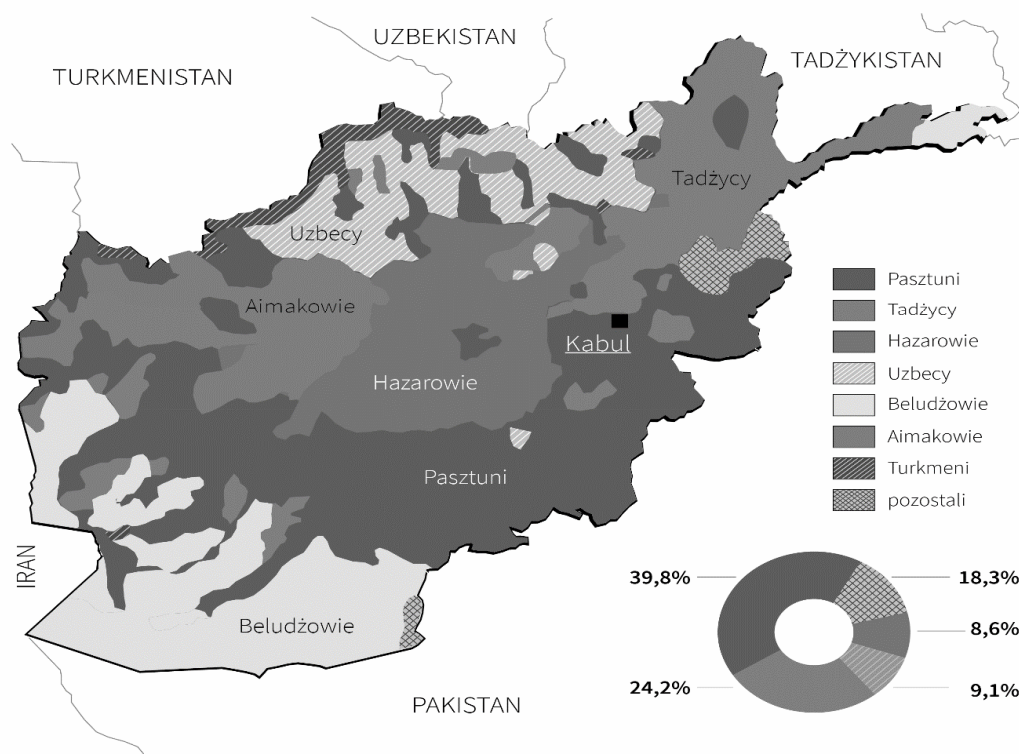
wysokogórskie obszary na północnym zachodzie kraju, których udział w zaludnieniu państwa wynosi 24%. O wiele mniej liczni są Hazarowie (ok. 9% ogólnej liczby ludności) mieszkający w centralnej części Hindukuszu (Hazaradżat), którzy posługują się językiem zbliżonym do tadżyckiego, mimo swojego turecko-mongolskiego pochodzenia. W północno-zachodniej części kraju zamieszkują ludy należące do grupy tureckiej rodziny łańdzkiej - Aimakowie (4%) oraz Turkmeni (3%) i Uzbegy (Ryc. 2).

Ryc. 2. Zróżnicowanie etniczne Afganistanu

Etniczna mozaika w Afganistanie

Różnorodność etniczna i językowa Afganistanu odzwierciedla jego położenie, gdzie przechodziły wojska i przecinały się historyczne szlaki handlowe prowadzące z Azji Środkowej do Azji Południowej i Południowo-Zachodniej.

PRZYBLIŻONE ROZMIESZCZENIE GRUP ETNICZNYCH W AFGANISTANIE

Źródło: afghana.com, Joshua Project, 2016 r.

pcp

Źródło: <https://tvn24.pl/swiat/afganistan-mapa-stolica-ludnosc-i-mniejszosci-etniczne-podstawowe-informacje-o-afganistanie-5195847> za. afghana.com, Joshua Project, 2016 r.

Pod względem wyznaniowym Afganistan jest krajem muzułmańskim, a ogromne znaczenie religii w życiu społecznym uzasadnia jego przynależność do regionu Islamu (Wilczyński, 2021, s. 203-211). Wyznawcy religii Mahometa stanowią około 99%, przy czym zdecydowaną przewagę mają sunnici (ponad 80%), zaś szyici reprezentowani są głównie przez Hazarów. Ten otoczony przez większość sunnicką lud doświadcza przejawów dyskryminacji zwłaszcza obecnie, w sytuacji przejścia władzy przez mało tolerancyjnych talibów. Lokalizacja Afganistanu na obrzeżu Tybetu i w obrębie górskiej strefy oddzielającej od siebie cywilizacje sprawia, że jest to kraj o wielkim znaczeniu geopolitycznym. Jego zróżnicowanie etniczne i religijne to dodatkowe czynniki wpływające na brak stabilności politycznej.

Usytuowanie Afganistanu w teoriach geopolitycznych

Obszar Afganistanu stanowi istotny strategiczny punkt na mapie Azji. Wartość położenia geograficznego tego kraju po części dostrzegał już w latach dwudziestych XX wieku jeden z ówczesnych autorytetów i zarazem twórców geopolityki, Sir Halford John Mackinder (Moczulski 1999, s.12). Otóż przez jego terytorium Afganistanu przebiegała umowna granica wytyczonego przez niego Heartlandu, który rozciągał się od mór Oceanu Arktycznego na północy, do wspomnianego wyżej równoleżnikowego pasa górskiego alpidów, którego fragment obejmuje terytorium Afganistanu. Kraj ten ulokowany jest w miejscu, tenże pas górski i Heartland najbardziej zbliża się do wybrzeży Oceanu Indyjskiego. Dlatego tutaj skierowane były wysiłki mocarstw Heartlandu, zmierzające do opanowania wyjścia na „ciepłe morza” (Mackinder, 1919). Góry Afganistanu oddzielały skutecznie agresywne imperia Turkutów, Mongołów i Rosjan, które z bastionu Heartlandu usiłowały wyprowadzać inwazje mające na celu opanowanie „wyspy świata” (Moczulski, 1999, s. 111).

Kolejnym autorytetem w dziedzinie geopolityki, który dostrzegał potencjał położenia Afganistanu był Nicholas Spykman, który krytykował koncepcję Heartlandu i w opozycji do niej sformułował koncepcję Rimlandu (Eberhard, 2014, s.261). Był to obszar rozciągający się wzdłuż wybrzeża Azji, który odcinał Heartland od Oceanu. To właśnie w Rimlandzie Spykman dostrzegał obszar, którego posiadanie pozwala dominować nad resztą świata. Koncepcja Rimlandu wywarła duży wpływ na amerykańską politykę w latach zimnej wojny. Za sprawą koncepcji Spykmana powstała tzw. doktryna powstrzymywania, opracowana przez amerykańskiego politologa i dyplomatę Georga

Kennana (Kuszevska, s. 240) i wprowadzona w życie przez prezydenta Harry'ego Trumana, w pierwszych latach po zakończeniu drugiej wojny światowej. Wykorzystanie założeń tej doktryny mogliśmy zaobserwować także w Afganistanie, kiedy to kraj ten został zaatakowany przez wojska sowieckie w 1979 roku. Wówczas to CIA, we współpracy z tajnymi służbami Pakistanu szkoliła mudżahedinów do walki partyzanckiej z oddziałami okupanta. Amerykanie postanowili pomóc mudżahedinom, aby zrealizować doktrynę, która w krótkim okresie miała stanowić swego rodzaju zemstę na Sowietach, za przegraną przez Amerykanów wojnę w Wietnamie, a w dłuższej perspektywie mogła ona doprowadzić do upadku Związku Radzieckiego³. Entuzjastą takiego pomysłu był Zbigniew Brzeziński (doradca do spraw bezpieczeństwa ówczesnego prezydenta Stanów Zjednoczonych Jimmy'ego Cartera) (Zarzecki, 2019, s. 30). Poparciom pomysłu Brzezińskiego sprzyjał fakt, że wojska Związku Radzieckiego wykazywały całkowite nieprzygotowanie w początkowej fazie interwencji w Afganistanie. Sowietom wykazywali braki w logistyce, ich kadra oficerska była niedoświadczona, a w początkowej fazie konfliktu do walki z oddziałami afgańskimi wysłano duże zmechanizowane brygady. Atak na Afganistan realizowany był tak, jak według planów sowieckich, miała być realizowana ofensywa na kraje Europy Zachodniej. Tymczasem warunki pola walki w Afganistanie istotnie się różnią od tych, które panują w pozbawionym infrastruktury, bronionym przez fanatycznych mudżahedinów uzbrojonych przez Amerykanów (m.in. w nowoczesne pociski ziemia-powietrze FIM-92 Stinger), górskim Afganistanie (Kosowski, 2013, s.93).

Jeżeli chodzi o wsparcie finansowe ze strony Amerykanów, to szacuje się je na około 100 milionów dolarów rocznie, natomiast szkolenie odbywało się w osiemdziesięciu bazach, rozlokowanych wzdłuż granicy afgańsko-pakistańskiej, które co miesiąc opuszczało około osiem tysięcy przeszkolonych bojowników (Ibidem s.95). Jeśli chodzi o sam przebieg wojny, należy zauważyć, że Sowietom udało się opanować większe miasta i szlaki je łączące, podczas gdy mudżahedini prowadzili walkę partyzancką. Ostatecznie, wraz ze zmianami na szczytach władzy Związku Radzieckiego w 1985 roku i z objęciem przez Michaiła Gorbaczowa funkcji I Sekretarza Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego, podjęto decyzję o stopniowym wycofywaniu radzieckich wojsk z terytorium Afganistanu, co spowodowane było przede

³ Wojska Związku Radzieckiego ostatecznie wycofały się z Afganistanu 15 lutego 1989, a już 26 grudnia 1991 roku Związek Radziecki zniknął z mapy świata.

wszystkim rosnącymi kosztami owej operacji wojskowej i determinacji mudżahedinów (Ibidem s.97). Niedługo później zresztą Związek Radziecki upadł, potwierdzając trafność przewidywań Zbigniewa Brzezińskiego, które Amerykanie wprowadzali w czyn podczas prezydentury Cartera, a zwłaszcza przez jego następcę, Ronalda Reagana.

Początek wojny Stanów Zjednoczonych z terroryzmem

Po wycofaniu się wojsk sowieckich z Afganistanu, do władzy w niedługim czasie doszli fundamentaliści islamscy, czyli talibowie. Afganistan stał się swoistą „oazą” dla terrorystów islamskich, ściganych w wielu państwach za planowane i realizowane zamachy terrorystyczne. W 1996 roku przybył tu m.in. wydalony z Sudanu Osama bin Laden (Zarzecki, 2018, s. 109). W Afganistanie powstała wówczas centrala Al-Ka'idy, gdzie planowano przyszłe akcje terrorystyczne. W 2001 roku zabity został w zamachu jeden z przywódców mudżahedinów z czasów wojny z sowietami, legendarny „Lew Pandższiru” a zarazem główny przeciwnik talibów, Ahmad Szah Masud. Trzy dni później światem wstrząsnęły największe i najbardziej spektakularne zamachy terrorystyczne w historii świata, za jakie należy uznać zniszczenie budynków World Trade Center w centrum Nowego Jorku, oraz części budynku Pentagonu. Atak ten, koordynowany z terytorium Afganistanu, został uznany przez państwa NATO za agresję na jednego z członków Paktu Północnoatlantyckiego. W związku z czym podjęto pierwszą w historii tej organizacji decyzję o działaniach odwetowych na podstawie art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego, a już dwudziestego września Prezydent Bush postawił Talibanowi ultimatum, w którym Stany Zjednoczone domagały się:

- wydania liderów Al-Kaidy przebywających na terytorium Afganistanu;
- uwolnienia wszystkich uwięzionych obcych narodowości, w tym 16 obywateli amerykańskich;
- zapewnienia ochrony zagranicznym dziennikarzom, dyplomatom i osobom niosącym pomoc humanitarną;
- zamknięcia obozów treningowych organizacji terrorystycznych oraz umożliwienia przedstawicielom ONZ uzyskania pełnego dostępu do nich, celem weryfikacji ich zamknięcia (Pawłuszko, 2012 s.32).

Talibowie owe ultimatum odrzucili, co zaowocowało rozpoczęciem 7 października 2001 roku operacji wojskowej „Enduring Freedom”. Warto zauważyć, że za sprawą presji Stanów Zjednoczonych, Pakistan, który do tej pory uchodził za jednego z nieformalnych sojuszników talibów (był jednym z niewielu krajów które uznały rządy tego ugrupowania w Afganistanie), także wziął udział w tej wojnie, zakazując niektórym organizacjom terrorystycznym działalności na terenie swojego kraju (Kuszevska, op.cit, s.212).

Militarny wymiar porażki Amerykanów w Afganistanie

Wkrótce po zamachach na WTC Amerykanie postanowili we współpracy z europejskimi sojusznikami, oraz w porozumieniu z przedstawicielami największych afgańskich plemion, ustanowić rząd tymczasowy Afganistanu, którego przywódcą został pasztuński wódz Hamid Karzaj. Taki był m.in. cel operacji „Enduring Freedom”, która obejmowała przede wszystkim tereny południowo-wschodnie, wzdłuż granicy z Pakistanem (Trzpił, 2009, s. 51). W trakcie jej trwania zaatakowano trzydzieści jeden kluczowych celów. wśród których były bazy lotnicze, składy uzbrojenia i amunicji, stanowiska obrony przeciwlotniczej, centra dowodzenia reżimu talibów oraz obozy szkoleniowe Al-Kaidy (Henski, 2021, s. 62-63). Działania amerykańsko-brytyjskiej operacji w początkowej fazie konfliktu należy określić mianem sukcesu, ponieważ, dzięki sprawnemu wykorzystaniu lotnictwa, udało się wygonić talibów ze stolicy kraju już 12 listopada 2001 roku, co przypieczętowało upadek reżimu.

Niedługo później, bo 5 grudnia, na mocy rezolucji Narodów Zjednoczonych numer 1386, powołano do życia Międzynarodowe Siły Wsparcia i Bezpieczeństwa (ISAF - *International Security Assistance Force*), które miały za zadanie ustabilizować kraj i wesprzeć rząd tymczasowy (Pawłuszko, op.cit, s. 32-33). Pierwsze jednostki uczestniczące w tej międzynarodowej operacji wylądowały w Afganistanie na początku stycznia 2002 roku. Warto zwrócić uwagę, że w tym momencie w kwestii Afganistanu mieliśmy de facto dwie osobne operacje wojskowe, bo w trakcie była wciąż Enduring Freedom. Siły ISAF aż do 2003 roku zarządzały tylko Kabulem i jego okolicami, podczas gdy reszta większych miast i ważnych punktów strategicznych, znajdowała się pod kontrolą Amerykanów. Już wówczas talibowie dążyli do stopniowego odbudowywania swoich struktur i pozycji obronnych (Ibidem, s. 33). Pełna integracja operacji wojskowych amerykańskich i NATO nastąpiła dopiero 11 sierpnia 2003 roku, czyli ponad rok po

wkroczeniu zjednoczonych wojsk Paktu Północno-Atlantyckiego, kiedy podjęto decyzję o przekazaniu całej misji Sojuszowi Północnoatlantyckiemu. Tak długi czas bez jednolitego dowództwa może być uznany za brak wspólnej wizji społeczności międzynarodowej w sprawie zwalczania Talibanu w Afganistanie, co może dziwić tym bardziej, że większość społeczności międzynarodowej była zgodna, co do sprawy walki z terroryzmem⁴. Tym niemniej należy pamiętać że przez całą wojnę w Afganistanie to Amerykanie mieli najwięcej żołnierzy stacjonujących w tym kraju, a udział niektórych krajów w ramach ISAF był symboliczny.

W latach 2005–2006 zjednoczone siły państw zachodnich zrewidowały swój plan operacyjny, w celu stworzenia możliwości sprawowania przez rząd afgański władzy na całym terytorium państwa. Zajęto się wówczas szkoleniem afgańskich żołnierzy, zwalczaniem przestępczości narkotykowej, co było o tyle istotne że w Afganistanie, w kilka lat po wkroczeniu wojsk amerykańskich do kraju, drastycznie zwiększyła się produkcja narkotyków. Najważniejszym z nich było opium, z którego wytwarzania w szczytowym okresie mogło się utrzymywać nawet 14% Afgańczyków (Łukaszewicz, 2010, s.34). W 2005 roku produkcja opium w Afganistanie osiągnęła rekordowy poziom ponad 50 tys. kg. Skutki walki z przestępczością narkotykową były jednak niższe od oczekiwanych (Tab. 1).

Tab. 1. Produkcja narkotyków na terenie Afganistanu w latach 2003-2008

	Produkcja narkotyków w kg					
	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Opium	2 171	17 689	50 048	40 052	39 304	37 530
Heroina	977	14 006	5 592	1 927	4 249	4 936
Morfina	111	210	118	105	617	3 232
Haszysz	10 269	74 002	40 052	17 675	71 078	629 952

Źródło: Łukaszewicz, 2010, s. 34.

Wpływ na to, jak i na inne niepowodzenia natowskiej misji w stabilizacji Afganistanu, mogły mieć niedostateczne siły armii amerykańskiej, która w tym czasie równolegle zajmowała się stabilizacją Iraku. Talibowie wykorzystali to i obserwując działania wojsk amerykańskich w Iraku, zaczęli skuteczniejsze działania partyzanckie, skierowane często w stronę nauczycieli, policjantów i innych

⁴ Sprawę walki z terroryzmem poparł nawet prezydent Federacji Rosyjskiej Władimir Putin.

urzędników cywilnych, które owocowały utrudnieniami w stabilizacji niektórych regionów, jak i większymi stratami wojsk sojuszniczych. Wszystko to wpływało na zmianę stanowiska części opinii publicznej w państwach uczestniczących w misji w Afganistanie, dotyczącego zasadności działań stabilizacyjnych.

Ponadto w 2009 roku talibowie rozpoczęli ofensywę, która zmusiła Amerykanów do zwiększenia liczebności wojsk w regionie i tym samym kosztów całej operacji. Ofensywa talibów powodowała ponadto zwiększenie strat wśród żołnierzy amerykańskich, co oczywiście nie pomagało amerykańskiemu rządowi w uzasadnieniu potrzeby operacji stabilizacyjnej w tym kraju. Największą liczebność (około 100 tys. żołnierzy) wojska amerykańskie osiągnęły w Afganistanie w 2011 roku. Podyktowane było to nową strategią ówczesnego prezydenta USA Baracka Obamy, której głównym założeniem, było złamanie kluczowych punktów oporu talibów, aby w ciągu kolejnych 18 miesięcy siły koalicji mogły rozpocząć przekazywanie odpowiedzialności za bezpieczeństwo państwa szkolonej pod nadzorem NATO Afgańskiej Armii Narodowej. Wraz z udanym zabiciem przywódcy Al-Kaidy Osamy Bin Ladena w 2011 roku, postanowiono stopniowo wycofywać wojska amerykańskie (Ryc. 3) i przekazywać większe środki finansowe, na szkolenie armii afgańskiej (Pawłuszko, op.cit. s. 36-37).

W maju 2014 roku prezydent Barack Obama zapowiedział całkowite wycofanie wojsk amerykańskich z Afganistanu do 2016 roku. Ostatecznie, ze względu na polityczną niestabilność państwa oraz wzrost aktywności talibów (Dąbrowski, Piotrowski, 2021) okres ten postanowiono wydłużyć o kilka lat, a wycofanie wojsk amerykańskich z tego kraju zapowiedział następny prezydent Donald Trump. Decyzję tę zrealizował jego następca Joe Biden który ogłosił, że ostatni amerykańscy żołnierze opuszczą Afganistan 11 września 2021 roku, 20 lat po zamachach na WTC. Już w trakcie wycofywania amerykańskich żołnierzy talibowie rozpoczęli kolejną ofensywę, która niedługo później zaowocowała zdobyciem prawie całego kraju.

Jedną z głównych przyczyn tak szybkiej wygranej islamskich terrorystów była korupcja panująca w afgańskiej armii (pewne oddziały istniały tylko na papierze), brak respektowania centralnego dowództwa, co było związane z zażyłościami plemiennymi. Jak się okazało, niektóre oddziały wolały słuchać rozkazów miejscowych wodzów plemiennych, niż pasztuńskich generałów z Kabulu (Orłowski, 2021). Niski był poziom morale afgańskiej armii, a zwłaszcza w oddziałach stacjonujących latami w oddalonych placówkach wojskowych w górach, gdzie nieustannie

zagrozało niebezpieczeństwo ze strony talibów, niejednokrotnie znajdujących poparcie u ludności miejscowej. Dzięki temu poparciu talibowie mogli przez lata ukrywać się, organizując akcje zbrojne przeciwko oddziałom rządowym w trudno dostępnym, górskim terenie. Amerykanie nie byli w stanie wykryć i zniszczyć wszystkich kryjówek terrorystów, co w konsekwencji doprowadziło do tego że musieli, oni uznać wyższość talibów, którzy w końcowym okresie wojny byli zdolni do zdobycia Kabulu i wszystkich pozostałych miast.

Ryc. 3. Liczebność wojsk amerykańskich w Afganistanie, w latach 2001-2017, w tysiącach

Source: US Department of Defense

Źródło: <https://www.bbc.com/news/world-41014263> za: US Department of Defence

Społeczno-gospodarczy wymiar porażki Amerykanów w Afganistanie

Po opanowaniu stolicy Afganistanu przez siły sojuszu antyterrorystycznego w październiku 2001 roku rozpoczął się żmudny i nieefektywny proces przemiany Afganistanu w demokratyczne państwo. Powodów niekorzystnego dla demokracji zachodnich przebiegu zdarzeń można upatrywać w kilku czynnikach.

Przede wszystkim należy wymienić tutaj wszechobecną w Afganistanie korupcję na szczytach władzy, która nie ominęła także afgańskiej armii. Pomimo stacjonowania wojsk sojuszu w tym kraju od 2001 roku, w roku 2013 Afganistan zajmował przedostatnie miejsce w rankingu Transparency International⁵. Po siedmiu latach sytuacja w tym

⁵ Wskaźnik postrzegania korupcji w Afganistanie za rok 2013, według Transparency International,

kraju niewiele się poprawiła, ponieważ kraj ten w tym samym rankingu zajmował miejsce 165 na 180 krajów⁶. Niepochlebne dla rządu Afganistanu wyniki tego indeksu potwierdził także John Sopko, pełniący funkcję specjalnego inspektora generalnego do spraw odbudowy Afganistanu (*Special Inspector General for Afghanistan Reconstruction - SIGAR*). Według jego analiz około 30 procent wszystkich środków przeznaczanych przez rząd Stanów Zjednoczonych na pomoc dla Afganistanu marnowało się w wyniku korupcji (Sabak, 2021).

Dodatkowo Amerykanom nie pomógł fakt, że w pierwszych latach po obaleniu talibów i ustanowieniu demokratycznego rządu w Afganistanie, postanowili oni dokonać interwencji zbrojnej w Iraku w celu obalenia tamtejszego dyktatora Saddama Husajna. Interwencja ta, w przeciwieństwie do odpowiednika działań w Afganistanie, nie miała akceptacji Organizacji Narodów Zjednoczonych (Pawłuszko, op.cit. s.34), a sam powód rozpoczęcia ataku na Irak podany przez Amerykanów, czyli produkowanie oraz przechowywanie broni biologicznej i chemicznej, oraz zaawansowane prace nad bombą nuklearną (Świątek, 2014, s.114), nie znalazł potwierdzenia (Jureńczyk, 2014, s. 162-163). Operacja antysaddamowska w Iraku, pomimo niechęci znacznej części opinii publicznej świata zachodniego do osoby Saddama Husajna, stanowiła łamanie prawa międzynarodowego przez Amerykanów, co zwróciło przeciwko nim dużą część opinii publicznej i społeczności międzynarodowej. W USA i innych krajach rosła w siłę opozycja przeciwko stacjonowaniu wojsk amerykańskich i sojusznicznych w Afganistanie.

Ponadto zauważa się także, że Amerykanie nie w pełni dostosowali swoje działania do warunków wynikających ze specyfiki afgańskiej kultury. Kraj w którym cały czas dominuje struktura plemienna, gdzie dominuje utrwalona przez wieki świadomość stałej konieczności obrony przed inwazjami ze strony mocarstw, nie mógł łatwo podporządkować się próbom narzucenia obcej kultury. Tyczy się to zwłaszcza ludzi zamieszkujących obszary wiejskie, gdzie przywiązanie do tradycji (zwłaszcza tej religijnej) jest zdecydowanie większe niż ludności zamieszkującej większe miasta.

Wydaje się, że Amerykanie w dążeniu do szerzenia demokracji nie zrozumieli afgańskiej kultury. Tworzenie z wieloetnicznej społeczności,

<https://www.transparency.org/en/cpi/2013/index/afg> dostęp 28.08.2021

⁶ Wskaźnik postrzegania korupcji w Afganistanie za rok 2020 według Transparency International,

<https://www.transparency.org/en/cpi/2020/index/afg> dostęp 28.08.2021

która dzieli się na różne plemiona, scentralizowanego państwa unitarnego, musiało skończyć się niepowodzeniem. Zaledwie osiem lat po obaleniu talibów można było dostrzec pierwsze oznaki niezadowolenia wśród miejscowej ludności, widoczne w badaniu opinii publicznej, dotyczącej oceny kondycji gospodarczej Afganistanu. Zgodnie z badaniem przeprowadzonym w latach 2005-2009 (tab. 2), odsetek Afgańczyków twierdzących że ich kraj idzie w dobrym kierunku zmniejszył się w ciągu zaledwie czterech lat o prawie czterdzieści procent. W mniejszym stopniu, choć także wyraźnie, zmniejszyła się liczba obywateli Afganistanu twierdzących że ich warunki życia ulegają poprawie, co biorąc pod uwagę pieniądze, które Amerykanie przekazali rządowi Afganistanu, należy uznać za porażkę Stanów Zjednoczonych. Z danych wynika, że trudno jest mówić o pozytywnych stronach obecności wojsk amerykańskich z punktu widzenia miejscowej ludności, co wskazuje, że Amerykanie utracili początkowy kredyt zaufania, którym zostali obdarzeni. Po 2009 roku było już natomiast tylko gorzej, ponieważ wtedy rozpoczęła się ofensywa talibów (Pawłuszko, op.cit, s. 35).

Tab. 2. Ocena kondycji gospodarczej Afganistanu w świetle badania opinii publicznej

	Odsetek pozytywnych odpowiedzi			
	X 2005 r.	X 2006 r.	X 2007 r.	X 2009 r.
Czy Afganistan zmierza w dobrym kierunku?	77	55	54	40
Czy Afganistan zmierza w złym kierunku?	6	22	24	38
Czy Twoje warunki życia poprawiają się?	83	76	70	62
Czy istnieją możliwości podjęcia pracy?	35	34	26	29
Czy Twoje dzieci mają szansę na lepsze życie niż Ty?	b.d.	b.d.	51	47
Czy pozytywnie oceniasz kondycję gospodarki i jej perspektywę?	41	31	39	33
Czy Twoja rodzina ma dobrą sytuację finansową?	34	37	38	32

Źródło: Łukaszewicz, 2010, s. 24.

Sytuacji w Afganistanie na pewno nie poprawiał brak silnego lidera, który byłby w stanie zjednoczyć ten silnie podzielony naród. Pierwszy prezydent Afganistanu po obaleniu talibów, Hamid Karzaj

roztrwonil swoje początkowe poparcie u obywateli, a w późniejszym okresie utrudniał pracę zachodnich, antykorupcyjnych organizacji⁷. Jego następca Ashraf Ghani, wykazał się z kolei karygodną postawą już po wycofaniu wojsk amerykańskich z Afganistanu. Zamiast jednoczyć i konsolidować siły zbrojne oraz obywateli, uciekł z kraju tuż przed zajęciem stolicy przez talibów.

Kolejnym czynnikiem który wpłynął na fiasko misji w Afganistanie, był duży wpływ obcych państw na Afganistan. Niezbyt jasna jest postawa Pakistanu, który z jednej strony, pod wpływem presji międzynarodowej, pomógł w walce z talibami, ale z drugiej strony, to na terenie tego kraju ukrywał się Osama bin Laden w ostatnich latach życia. Może to wskazywać na fakt, że Pakistan nie zerwał całkowicie stosunków z islamskimi ekstremistami. Należy tutaj zwrócić uwagę także na wątek chiński w kontekście Afganistanu. Pojawia się coraz więcej opinii w przestrzeni publicznej, że rządy talibów mogą pomóc Chinom w pozyskiwaniu cennych surowców z Afganistanu (Perzyński, 2021). Ponadto, dobre stosunki z talibami pomogą w wycofaniu poparcia tego kraju dla Ujgurów, eksterminowanych we Wschodnim Turkiestanie (chiński Xinjiang) przez komunistyczny reżim w Pekinie (Wieczorek, 2015, s. 340-341).

Zakończenie

Nie da się ukryć że obecna sytuacja w Afganistanie jest efektem jednej z największych porażek amerykańskiej polityki w XXI wieku. Pomimo gigantycznych nakładów finansowych kraj ten poddał się woli talibów w ciągu zaledwie kilku tygodni po wycofaniu wojsk sojuszniczych. Amerykanie wyraźnie nie docenili różnic kulturowych między słabo rozwiniętym, strukturalnie klanowym Afganistanem, a rozwiniętym światem demokracji liberalnych.

Porażka zachodniego modelu państwa w tym kraju będzie mieć prawdopodobnie negatywne skutki dla bezpieczeństwa Europy, które będą się objawiać w nowym kryzysie migracyjnym. Obecna sytuacja w Europie pokazuje, że potencjalni imigranci mogą być swoistym elementem szantażu państw zachodnich, w rękach dyktatorów takich jak chociażby Aleksander Łukaszenka, czy Władimir Putin. Ponadto przejęcie władzy przez talibów w Afganistanie może skutkować zmniejszeniem amerykańskiej strefy wpływów w regionie kosztem

⁷ <https://antykorupcja.gov.pl/ak/aktualnosci/6855,Karzaj-nie-chce-zagranicznych-doradcow.html>

takich krajów jak Federacja Rosyjska czy Chińska Republika Ludowa, które już krótko, po upadku Kabulu, zadeklarowały chęć rozmów z talibami.

Literatura

- Banasik, M., 2019. *Bezpieczeństwo Afganistanu w aspekcie interwencji NATO i zaangażowania Sił Zbrojnych RP*, Difin, Warszawa.
- Bobkowski, K., 2013. *Chiny w grze o dominację nad Eurazją*, *Przegląd Geopolityczny*, 6, s. 47-60.
- Brudnicka-Żółtaniecka, J., 2021. *Afganistan – bieżące problemy i przyszłe wyzwania*, *Przegląd Geopolityczny*, 38, s. 9-24.
- Brudnicka-Żółtaniecka, J., 2022. *Afganistan. Budowanie państwa*, Polskie Towarzystwo Geopolityczne, Kraków.
- Danielewicz, K., 2017. *Ataki „Green-on-Blue” podczas misji ISAF w Afganistanie*, *Przegląd Geopolityczny*, 21, s. 136-149.
- Danielewicz, K., 2019. *Problem powrotu terrorystów z Państwa Islamskiego do Europy*, *Przegląd Geopolityczny*, 29, s. 53-66.
- Dąbrowski, A., Piotrowski, M., 2021. *Konsekwencje zwycięstwa talibów w Afganistanie dla polityki USA*, *Komentarz PISM*, nr 64.
- Długosz, Z., 2015. *Sytuacja ludnościowa w krajach muzułmańskich w świetle wybranych parametrów demograficznych*, *Przegląd Geopolityczny*, 13, s. 65-78.
- Eberhardt, P., 2014. *Koncepcja Rimlandu Nicholasa Spykmana i jej konsekwencje geopolityczne*, *Przegląd Geograficzny*, 86, 2, s. 261-280.
- Falkowski, M., Pytel, M., 2014. *The Essence and Notion of Terrorism in the Aspect of Asymmetrical Threat*, *Przegląd Geopolityczny*, 10, s. 23-32.
- Henski, P., 2021. *Rola lotnictwa w operacji „Enduring Freedom”*, *Lotnictwo Aviation International*.
- Jureńczyk, Ł., 2014. *Fałszywe i rzeczywiste motywy wojny w Iraku*, [w:] Sierzputowska, K, Sadowski, S., Koseski, A. (red.), *Świat-Niemcy-Polska, Szkice politologiczne i historyczne ofiarowane prof. dr. hab. Zbigniewowi Leszczyńskiemu w 70. rocznicę urodzin*. Uniwersytet Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz.
- Kosowski, A., 2013. *Interwencja ZSRR w Afganistanie*, *Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie*, *Res Politicae*, t. V.

- Krzyżanowski, M., 2016. *Afgański Rząd Jedności Narodowej – tło polityczne i ocena funkcjonowania*, Przegląd Geopolityczny, 16, s. 26-42.
- Kuszeńska, A., 2013. *Indie i Pakistan w stosunkach międzynarodowych. Konflikty, strategie, bezpieczeństwo*, Difin, Warszawa.
- Łukaszewicz, A., 2010. *Afganistan i Irak: ekonomiczny bilans wojny z terroryzmem*, Żurawia Papers, volume 15, Warszawa.
- Mackinder, H.J., 1919. *Democratic Ideals and Reality*, London-New York.
- Michalczyk, K., 2021. *Aktywność dżihadystów po Arabskiej Wiosnie*, Przegląd Geopolityczny, 37, s. 121-131.
- Moczulski, L., 1999. *Geopolityka. Potęga w czasie i przestrzeni*, Dom Wydawniczy Bellona, Warszawa.
- Ogrodniczuk, M., 2015. *Zagraniczna polityka gospodarcza USA po II wojnie światowej – jedna z dróg budowania pozycji mocarstwowej*, Przegląd Geopolityczny, 11, s. 79-102.
- Orłowski, T., 2021. *Afganistan 2021, Anatomia klęski*, Pułaski Policy Paper, nr 9.
- Pawłuszko, T., 2012, *Afganistan w polityce Stanów Zjednoczonych*, [w:] Ł. Smalec (red.) *Stracona dekada? Polityka bezpieczeństwa Stanów Zjednoczonych wobec „globalnych obszarów niestabilności” (Iraku, Iranu, KRL-D oraz Afganistanu) w latach 2001–2011*, Uniwersytet Warszawski, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Warszawa.
- Perzyński, J., 2021. *Chiny już się czają na surowce Afganistanu, a przy okazji na Ujgurów*, <https://biznesalert.pl/afganistan-surowce-chiny-azja-energetyka-lit-miedz-kobalt/>
- Plebaniak, P., 2019. *Wojna jako nieporozumienie koncepcyjne. Rozważania o rozliczalności, maskowaniu oddziaływania i asabijja*, Przegląd Geopolityczny, 27, s. 9-31.
- Sabak, J., 2021. *Mit 88 mld dolarów, czyli kosztowny upadek Afganistanu*, <https://www.defence24.pl/mit-88-ml-dolarow-czyli-kosztowny-upadek-armii-afganistanu-analiza>
- Stach, Ł., Kura, A., 2015. *Samozwańcze kalifaty we współczesnym świecie*, Przegląd Geopolityczny, 13, s. 79-102.
- Świątek, H., 2014. *Wojna z Irakiem w 2003 roku w polityce Stanów Zjednoczonych Ameryki. Motywy i uwarunkowania*, Uniwersytet Warszawski Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych.
- Trzpił, M., 2009. *Afganistan jako największe współczesne wyzwanie dla NATO*, Raport Biura Bezpieczeństwa Narodowego, numer 3.

- Wieczorek, P., 2015. *Konflikt w Ujgurskim Autonomicznym Regionie Xinjiang i jego wpływ na bezpieczeństwo w regionie*, Wschodnioznawstwo, nr 1.
- Wilczyński, P.L., 2010. *Terytorium w myśli strategiczno-wojskowej*, Przegląd Geopolityczny, 2, s. 101-120.
- Wilczyński, P.L., 2016. *Uzbrojenie armii państw muzułmańskich i ich przemysł zbrojeniowy. Część II – Azja i Bałkany*, Przegląd Geopolityczny, 17, s. 100-132.
- Wilczyński, P.L., 2020. *O duchu narodów – biblijne wskazania dotyczące budowy siły narodowej*, Przegląd Geopolityczny, 31, s. 35-57.
- Wilczyński, W.J., 2019. *Problem zaopatrzenia w wodę w regionie Islamu*, Przegląd Geopolityczny, 29, s. 87-101.
- Wilczyński, W.J., 2021. *Regiony świata. Geografia i geopolityka*, Polskie Towarzystwo Geopolityczne, Kraków.
- Zarzecki, R., 2018. *Polityka Stanów Zjednoczonych wobec konfliktu afgańskiego i organizacji skupiających radykalnych muzułmanów w latach 80. I 90. XX wieku*, Roczniki Studenckie, nr 2, Akademia Wojsk Lądowych.
- Zarzecki, R., 2019. *Amerykańskie wsparcie dla afgańskich mudżahedinów w latach 1979–1986*, *Studia Orientalne*, nr 2 (16).
- Żebrowski, A., 2015. *Walka informacyjna wspieraniem terroryzmu islamskiego (wybrane aspekty)*, Przegląd Geopolityczny, 13, s. 103-120.

Reasons for the failure of American policy in Afghanistan

The article attempts to answer the question concerning the reasons for the spectacular failure of the U.S. policy in Afghanistan, the withdrawal of U.S. troops and the rapid takeover by the Taliban in 2021. U.S. and allied troops have failed to stabilize the situation in the country for more than 20 years despite massive funding and infrastructure investment. The author considers several groups of factors responsible for this state of affairs. These include Americans' misunderstanding of the country's culture in the face of great ethnic diversity, the high level of corruption in the Afghan authorities, the actions of superpowers seeking to gain influence in Afghanistan, as well as the lay of the land, which allows for effective guerrilla warfare for many years.

Key words: Afghanistan, Taliban, ISAF, war, terrorism, USA.